

TURISTI IZ POLJSKE NA HRVATSKOM JADRANU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Tomasz Jacek LIS
Jagiellonsko Sveučilište
Krakow, Poljska
Jasenka KRANJČEVIĆ
Institut za turizam
Zagreb, Hrvatska

UDK: 338.48(497.5=438)
DOI: 10.21857/9e311h6x0m
Prethodno priopćenje
Prihvaćeno: 15. svibnja 2022.

Na temelju arhivskog istraživanja, onodobnog tiska i literature, u radu se prvi puta prikazuju uvjeti, razlozi i dinamika putovanja turista iz Poljske na hrvatski Jadran između dva svjetska rata. Istraživanje se sagledava kroz djelovanje pojedinaca i međudržavne suradnje između Poljske i tadašnje Jugoslavije te pojedinih društava i putničkih agencija. Zaključuje se da su turisti iz Poljske između dva svjetska rata na različite načine pridonijeli unaprjeđenju turizma na hrvatskom Jadranu.

Ključne riječi: turizam, hrvatski Jadran, Poljaci, Poljski dom, poljska društva.

UVOD

Gotovo cijela istočna obala Jadrana od sredine 19. stoljeća¹ do kraja Prvog svjetskog rata bila je u sastavu najprije Austrijskog Carstva, a nešto kasnije Austro-Ugarske Monarhije. Zbog obale u duljini više od 1000 km i sigurnog zaleđa u sastavu jedne države, stvoreni su preduvjeti za društveni, ekonomski i kulturni razvoj. Države koje su u to vrijeme imale izlaz na more (posebno na Mediteran) te atraktivnu obalu uz razvoj tehnologije, prometa i medicine, imale su potencijale za razvoj turizma. Zbog ulaganja u vojsku te gradnje potrebne tehničke infrastrukture Austro-Ugarska Monarhija smatrana je respektabilnom državom u Europi i na Mediteranu.

Turizam se u Monarhiji, već dobro razvijen u njezinu središnjem dijelu, od sredine 19. stoljeća najprije počeo razvijati na sjevernom Jadranu, a zatim prema jugu. Austro-Ugarska Monarhija svoju je rivijeru željela kapitalizirati prema uzoru na Francusku i Italiju. Stoga je najprije započela s ulaganjem u sigurnost plovidbe (izgradnja svjetionika, luka i obala), izgradnjom željeznice do mora te

¹ Austrijsko Carstvo zavlдалo je gotovo cijelom istočnom obalom Jadrana nakon Trećeg rata za nezavisnost Italije 1866. Danas je taj prostor u sastavu pet država (sjeverno-istočna obala Italije, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina te Crna Gora).



ustupom stalne parobrodске i poštanske veze. Sjeverni Jadran povezan je sa srednjom Europom željezničkom mrežom iz Trsta i Rijeke.²

U cilju poboljšanja teške gospodarske situacije južne periferije Monarhije, posebno u Dalmaciji, u Beču je 1894. osnovano *Društvo za unaprjeđenje gospodarstvenih interesa Dalmacije* [njem. Gesellschaft zur Förderung der Wirtschaftsinteressen in Dalmatien] pod predsjedanjem grofa Jana Nepomuka Harracha. Napori Društva prvenstveno su bili usmjereni na stvaranje preduvjeta i osmišljavanje pojedinačnih konkretnih akcija za gospodarstvo, poljoprivredu i turizam.³

Ispunjavanjem propisanih uvjeta, određena naselja na hrvatskoj obali Jadrana proglašavana su lječilišnim mjestima [njem. Kurorte].⁴ Takav status mjesta, uz pružanje određenih medicinskih usluga, dodatno je privlačio turiste, liječnike i investitore s prostora cijele dualističke Monarhije,⁵ ali i izvan nje. Tako je sve više Poljaka dolazilo na Jadran, ne samo zbog odmora ili unaprjeđenja zdravlja već i zbog posla. Zanimljiv je podatak da su se neki Poljaci trajno nastanili na hrvatskom Jadranu te na različite načine pridonijeli razvoju turizma. Poljaci koji su se trajno nastanili na današnjem prostoru hrvatskog Jadrana kupovali su vile,⁶ a neki čak i otoke, kao što je grof Ignacy Karol Korwin-Milewski, koji je živio na otoku Sv. Katarina⁷ kod Rovinja. Knez Aleksander Poniński-Łodzia kupio je otok Daksa kod Dubrovnika i tamo je stanovao.⁸ Nadvojvoda Karlo Stjepan (rođak Franje Josipa I.),⁹ pretendent za poljsku krunu 1915.,¹⁰ službovao je u

² Parobrodarsko društvo Austrijski Lloyd uspostavilo je redovitu parobrodarsku vezu duž istočne obale Jadrana 1838. Željeznička pruga Beč – Trst puštena je u promet 1857., a pruga Budimpešta – Rijeka 1873.

³ Stanko PIPLOVIĆ, Rad na gospodarskom unaprjeđenju Dalmacije na prijelazu 19. u 20. stoljeće, *DG Jahrbuch*, sv. 18, 2011., 199 – 228.

⁴ U Hvaru je osnovano higijenično društvo 1868. Opatija je proglašena lječilišnim mjestom 1889., Veli i Mali Lošinj 1892., Lovran 1905. i Crikvenica 1906.

⁵ Christian RAPP, Nadia RAPP-WIMBERGER, *Österreichische Riviera: Wien entdeckt das Meer*, Wien, 2013.

⁶ Kazimierz KAROLCZAK, Moda na Abację. Polacy na Istrii w drugiej połowie XIX wieku, u: *Człowiek w teatrze świata : studia o historii i kulturze dedykowane Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu z okazji osiemdziesiątych urodzin*, ur. Bożena Popiołek, Kraków, 2010., 294.

⁷ Renata WÓJCİK-HIGERSBERGER, Ignacy Karol hrabia Milewski – Postać niezwykła, u: *Ignacy Karol hrabia Milewski – Postać niezwykła*, ur. Renata Wójcik-Higersberger, Zagreb, 2016., 25 – 35. Djelovanje Ignacyja Karola Korwin-Milewskog u Istri vezano je uz razvoj nautičkog turizma. Bio je član K.u.k. Yachtgeschwadera u Puli i donator nagrada na regatama, najčešće u obliku umjetnina.

⁸ Antoni STELMACH, Aleksander Poniński-Łodzia, u: *Polski Słownik Biograficzny*, ur. Stanisław Kieniewicz, sv. 26, Warszawa, 1982., 516 – 517.

⁹ Karlo Stjepan Habsburški Austrijski (* 5. IX. 1860., Židlochovice kraj Brna, Češka – † 7. IV. 1933. Żywiec, Poljska). Mornaričku akademiju (Marine-Akademie) pohađao je u Rijeci 1875. – 1879. U Puli je stacioniran od 1885. u Pomorskoj bazi (Militärhafenkommande Pola) te je uključen



Puli 1892. Za potrebe njegova službovanja u Puli je izgrađena palača (nasuprot Mornaričkog kasina). On je u Puli za najstariju kćer dao izgraditi vilu Idola, a u Velom Lošinju¹¹ na otoku Lošinju za vlastite potrebe dao je izgraditi ljetnikovac Wartsee. Nadvojvoda Karlo Stjepan zajedno s obitelji 1908. preselilo se iz Kvarnera (Pula i Veli Lošinj) na svoje imanje u Galiciji u grad Żywiec,¹² gdje je i umro 1933.

Kako bi se istočna obala Jadrana krajem 19. i početkom 20. stoljeća približila Poljacima, objavljuju se putopisi na poljskom jeziku. Tako se ističu sljedeći putopisi: Jan Badeni *U Dalmaciji* (1895.), Marcin Czermiński *U Dalmaciji i Crnoj Gori* (1896.), Stanisław Bełza *Pod nebom Dalmacije* (1901.), Ostaszewski-Barański *Iz zemlje sto otoka* (1902.), J. A. Łukaszewicz *Nad wodami Jadrana* (1904.), Franciszek Tomaszewski *Bilješke s putovanja* (1909.), Antoni Stadnicki *Na obje hemisfere* (1911.) itd.¹³

Iako su Poljaci sve više žudjeli za odmorom na istočnoj obali Jadrana, do Prvog svjetskog rata puno više su boravili na sjevernom Jadranu, jer su Istra i Kvarner imali bogatiju i kvalitetniju turističku ponudu s hotelima, kupalištima i drugim turističkim atrakcijama, a time i veći turistički promet

u novoosnovani Mornaričko-tehnički odbor (Marine-technisches Komitee). U svibnju 1886. preuzeo je zapovjedništvo lake krstarice *Panther*, a u to se vrijeme sa suprugom nadvojvotkinjom Marijom Terezijom već u potpunosti preselio u Pulu. Promaknut je u kapetana fregate i od siječnja 1887. u stožeru je pulskog Pomorskog arsenala (Seearsenalkommando Pola). Iste godine zapovjednik je na topovnjači *Hum*, potom se 1888. vraća u Pulu na kadrovske poslove. Bio je među časnicima zaduženim za nadopunu osoblja flote. Svoju privrženost moru, posebice Jadranu, pokazao je u privatnom i društvenom životu. Kad je u Puli 25. VII. 1891. osnovan nautički klub k.u.k. Yachtgeschwader (Carska i kraljevska jahtaška eskadra), čiji su članovi redom bili uglednici i bogataši, imenovan je njegovim predsjednikom (komodorom) i tu je dužnost obavljao do 1899. Bio je pokrovitelj mnogih jedriličarskih regata, a nakon aktivne službe često je krstario Jadranom pa je zabilježeno više njegovih jahtaških posjeta Splitu. Više o njemu: Adam TRACZ, Krzysztof BŁECHA, „*Ostatni król Polski*“. *Karol Stefan Habsburg, Historia polskich Habsburgów*, Żywiec, 2012.

¹⁰ Njemački car Vilim II. i car Franjo Josip I. Austrijski objavili su 5. studenoga 1916. „Zakon od 5. studenoga“ kojim je stvorena Kraljevina Poljska kao neovisna država s nasljednom monarhijom. Karlo Stjepan Habsburški bio je razmatran kao kandidat za regenta i naposljetku kralja između ostalog i zbog tečnog znanja poljskog jezika.

¹¹ Timothy SNYDER, *Czerwony książe*, Kraków 2020., 62 – 65.

¹² A. TRACZ, K. BŁECHA, „*Ostatni król Polski*“, 106 – 110.

¹³ Slaven KALE, Poljaci na Šolti s osvrtom na pjesnika Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, *Baščina*, sv. 23, 2014., 19 – 33. Originalni naslovi: Jan Badeni, *W Dalmacji, Kronika Rodzinna*, 1895., 681 – 713, Marcin Czermiński, *W Dalmacji i Ciarnogórze*, Kraków, 1896., Stanisław Bełza, *Pod niebem Dalmacji*, Warszawa, 1901., Kazimierz Ostaszewski-Barański, *Z krainy stu wysp*, Lwów, 1902., Julian Antonii Łukaszewicz, *Nad wodami Adryatyku*, Poznań, 1904., Franciszek Tomaszewski, „Notatki z podróży“, *Słowo Polskie*, XVI (1909.), br. 377, 394, 400, 408, 427, 431, 437, Antoni Stadnicki, *Na obu półkulach*, Kraków – Warszawa, 1911.



od Dalmacije.¹⁴ Također, Istra i Kvarner bili su puno bolje prometno povezani sa srednjom Europom željezničkim i brodskim vezama.

Opatija [tal. Abbazia], tadašnji turistički biser Austrijske rivijere, predstavljala je Austro-Ugarsku u „malom“, jer su u njoj boravili ljudi iz cijele Monarhije. Uz Austrijance i Mađare koji su na prijelazu 19. u 20. stoljeće dolazili u Opatiju, Poljaci su činili značajan udio turista. Većina njih bili su članovi velikaških/plemičkih obitelji kao što su: Dzieduszyckie,¹⁵ Ziemiałkowski¹⁶ ili Sapieha¹⁷. U Opatiju su dolazili i službenici viših kategorija, časnici (posebno oni koji su radili u Bosni i Hercegovini), umjetnici i intelektualci. U njoj je nekoliko puta boravio Henryk Sienkiewicz, dobitnik Nobelove nagrade za književnost za knjigu *Quo Vadis*.¹⁸ U Opatiju je dolazila i poljska novinarka i književnica Maria Konopnicka.¹⁹ Blizu Opatije, u Lovranu, liječio se na blagoj istarskoj klimi nakon zatočeništva u ruskom logoru budući maršal Poljske Józef Piłsudski.²⁰ Poljski sveučilišni profesor balneolog dr. Hans Eber u Crikvenici je vodio hidropatsku ustanovu u lijevom krilu hotela Therapia.²¹ Arhitekt Eduard Kramer, po rođenju Poljak,²² školovan u Beču, na Brijunima je za Paula Kupelwiesera projektirao najveći broj hotela i drugih zgrada u funkciji turizma (spremište za čamce, zatvoreni bazen itd.) primjenjujući najsuvremenija znanja iz željezno-betonskih konstrukcija. Zanimljivo je da su osobe iz Hrvatske studij započele u Poljskoj, poput arhitekta Luje Senderdija. On je 1921. upisao Tehničku visoku školu u Danzigu (Gdanjsk), a nakon odslužane dvije akademske godine, 1923. arhitekturu je diplomirao u Zagrebu.²³

¹⁴ Kako navodi John K. Walton u uvodu knjige Hannesa Granditsa i Karin Taylor, koja se odnosi na turizam u Jugoslaviji, na početku 20. stoljeća Dubrovnik, koji je danas jedan od simbola turizma Hrvatske, imao je samo tri hotela (!). John K. WALTON, *Predgovor*, u: Hannes GRANDITS, Karin TAYLOR, *Sunčana strana Jugoslavije. Povjest turizma u socijalizmu*, Zagreb, 2013., 14.

¹⁵ Kazimierz KAROLCZAK, *Moda na Abacje*, 294 – 296.

¹⁶ Damian SZYMCZAK, *Nad modrym Dunajem. Refleksje o życiu codziennym polskich polityków w Wiedniu w okresie konstytucyjnym 1861-1914*, *Galicja. Studia i materiały*, sv. 4, 2018., 35.

¹⁷ Knez Paweł Sapieha predložio je svojoj budućoj supruzi Matylidi boravak u Opatiji 1892. Matylda WINDISCH-GRAETZ, *My i nasze siedliska*, Warszawa 2003, 3.

¹⁸ Ryszard KOZIOŁEK, *Ciała Sienkiewicza*, Katowice, 2015., 134.

¹⁹ Stanisław FITA, *Nieznane listy Marii Konopnickiej i Marii Dułębianki do Stefanii Wekslerowej: 1908-1910*, *Pamiętnik Literacki*, sv. 91/2., 2000., 182.

²⁰ Odo BUJWID, *Wspomnienia żułowskie*, Kraków 1938., 26 – 27.

²¹ *Thalassoterapia Crikvenica stoljetna tradicija zdravstvene djelatnosti*, monografija, ur. Damir Lončarić, Rijeka – Crikvenica, 2009: 18, https://thalasso-ck.hr/files/thalassoterapia_crikvenica_monografija.pdf [datum posjeta 02.04.2022.]

²² Eduard Kramer, arhitekt (* 1. 10. 1874., Muszyna, Galicija, Poljska – † 14. 10. 1943., Klosterneuburg kraj Beča, Austrija).

²³ Jasenka KRANJČEVIĆ, *Lujo Senderdi – arhitekt, sportaš, planinar i promicatelj planinarskog turizma*, *Hrvatski planinar*, sv. 107/3., 2015., 124 – 126.



Isprepletenost željezničke mreže u Europi povezala je Galiciju s Istrom na način da se noćnim vlakom iz Krakova ili Lavova putovalo u Rijeku ili Trst, a zatim brodom do Opatije ili drugih lječilišnih mjesta. Zahvaljujući toj činjenici boravak na Jadranu nije bio preskup te je privukao velik broj turista srednje klase iz Galicije o čemu se može čitati u Galicijskim novinama.²⁴

Važna je činjenica da su u Puli, sjedištu austrougarske mornarice,²⁵ radili i Poljaci. Naravno da je broj Poljaka u mornarici bio manji nego što broj Austrijanaca ili Čeha, ali od osnivanja sjedišta mornarice u Puli (od 60-ih godina 19. stoljeća) do kraja Prvog svjetskog rata u K.u.K. floti radilo je nekoliko tisuća Poljaka. Također je važno napomenuti da su brojni mornarički časnici Poljske školovani na Mornaričkoj akademiji u Rijeci, kao što su Bogumił Nowotny i Czesław Petelenz. Oni su nakon Prvog svjetskog rata bili osnivači poljske mornarice, a većina mladih mornara prva iskustva na moru stekla je upravo na Jadranu.²⁶ Među njima svakako se ističe admiral Juliusz Franciszek Ripper.²⁷

TURISTI IZ POLJSKE NA HRVATSKOM JADRANU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Za vrijeme Prvog svjetskog rata drastično se smanjio turistički promet na Jadranu te je gotovo sve investiranje u turizam zamrlo.²⁸ Kada se na kraju 1918. raspala Austro-Ugarska Monarhija, na istočnoj obali Jadrana političko-upravna situacija drastično se promijenila. Globalni sukob, koji je završio 1918., nije donio politički mir u Europi, jer su svugdje izbijali politički nemiri. Austro-Ugarska Monarhija podijeljena je na brojne države, a važno političko pitanje bilo je određivanje granica novih država. Zbog sukoba Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenca s Kraljevinom Italijom, jadranske zemlje bivše Austro-Ugarske bile su podijeljene na način da su Trst, Istra (osim Rijeke, koja je nakon D'Annunzijeve avanture postojala četiri godine Slobodna Država Rijeka, a kasnije je pripojena Italiji), Gorica te grad Zadar od 1920. bili u sastavu Kraljevine Italije. Neki

²⁴ Z. P., Z Krakowa do Abbazyi, *Nowa Reforma*, sv. 250, 4. 6. 1907., 1.

²⁵ Marko TROGRIĆ, Nevio ŠETIĆ, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Zagreb, 2015., 204 – 207.

²⁶ Paweł WIECZORKIEWICZ, Spod bandery czerwono-biało-czerwonej pod biało-czerwoną, u: *Marynarka wojenna Austro-Węgier w I wojnie światowej 1914-1918*, ur. Karoly Sconkareti, Kraków, 2004., 258 – 264.

²⁷ Juliusz Franciszek Ripper (*6. 3. 1847. Podgórz, Poljska – † 15. 7. 1914. Beč), jedan od najistaknutijih admiralara Carske i kraljevske Ratne mornarice.

²⁸ Jasenka KRANJČEVIĆ, Tourism on the Croatian Adriatic Coast and World War I, *Academica Turistica - Tourism and Innovation Journal*, sv. 12/1., 2019, 39 – 50.



dijelovi Dalmacije su ušli u sastav Kraljevine SHS-a, a nešto kasnije Kraljevine Jugoslavije.²⁹

Nova političko-teritorijalna podjela istočne obale Jadrana dovela je do toga da najpoznatija lječilišna odredišta, kao što su Opatija, Brijuni i dr., više nisu bila popularna kao nekad i nisu imala više isto turističku značenje i privlačnost.³⁰ Naravno da su na rivijeru dolazili Poljaci,³¹ ali ona više nije bila toliko popularna kao u austrougarskom razdoblju. Zbog novih političkih prilika i podjele istočne obale Jadrana, između ostalog, turizam se trebao organizirati na nov način zbog novih uvjeta. Oporavak turizma nakon Velikog rata na hrvatskoj obali bio je relativno spor. Nekim je odredištima na hrvatskom Jadranu trebalo gotovo desetljeće da dosegnu isti turistički promet kakav su imali prije početka Prvog svjetskog rata.

TABLICA 1. Kretanje ukupnog broja turističkih dolazaka u Splitu i Dubrovniku (s Kuparima) od 1913. do 1928.

(Izvor: *Fremdenverkehr, 1913. br. 48, 5.; Lavoslav GOLF, *Razvoj turizma (planinarstva, saobraćaja putnika) u Dalmaciji*, Split, 1929., 48.)

Broj turističkih dolazaka	Godina		
	1913.*	1923.	1928.
Split	41 000	27 313	30 004
Dubrovnik (s Kuparima)	25 700	27 924	35 161

Još za vrijeme Prvog svjetskog rata neki su hoteli preuređeni u bolnice za liječenje i oporavak ranjenika i invalida. Primjerice, hotel Liburnia u Kraljevici (izgrađen 1904.) ili hotel Emigranti u Rijeci (izgrađen 1908.) pretvoreni su u bolnice tijekom rata, kao i neki drugi hoteli na Jadranu. Kupari su za vrijeme rata dobili beskamatni kredit od Monarhije za izgradnju hotela-bolnice.

Krajem 20-ih godina prošlog stoljeća Dalmacija je razvojem parobrodarstva, izgradnjom prometne infrastrukture³² i proširenjem turističke ponude sve više percipirana kao poželjno odredište za odmor te su sve više dolazili turisti iz cijele Europe, posebno Nijemci, Englezi, kao i Česi, koji nisu imali izlaz na more.

²⁹ Jędrzej PASZKIEWICZ, *Jugosławia w polityce Włoch w latach 1914-1941*, Poznań, 2004., 94 – 95.

³⁰ Boris VUKONIĆ, *Povjest hrvatskog turizma*, Zagreb, 2005., 106.

³¹ Joanna LUSEK, *Z Kresów przez Galicję na Górny Śląsk. Wspomnienia o Janinie Giżyckiej, Acta Madicorum Polonorum*, sv. 5/2., 2015., 33.

³² Izgradnjom dionice tzv. Ličke pruge od Ogulina preko Gospića i Gračaca do Knina i njezinim puštanjem u promet 25. srpnja 1925. uspostavljena je željeznička veza između Dalmacije i kontinentalne Hrvatske.



Turisti su rado dolazili na hrvatsku obalu Jadrana, a neki su se sjećali odmora provedenog na moru još za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije.³³

Između dva svjetska rata Republika Poljska imala je izlaz na Baltičko more, ali duljina njezine obale iznosila je svega oko 140 km. Osim toga, obala Baltičkog mora nije toliko prostorno i geografski atraktivna kao obala istočnog Jadrana. Sredinom ljeta prosječna temperatura mora na Baltičkoj obali iznosi 18° C, dok je na Jadranu između 24 i 27 °C. Iako su na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće investitori iz Njemačke na Baltičkoj obali osnovali nekoliko lječilišnih mjesta, koja su ljeti bila posebno popularna,³⁴ lječilišna mjesta na Jadranu bila su posebno popularna zimi. Nakon Prvog svjetskog rata većina lječilišnih mjesta u Poljskoj ostala su u vlasništvu Nijemaca, ali čak i ona s najljepšim hotelima na Baltiku nisu se mogla usporedit s blagom i toplom mediteranskom klimom Jadrana. Stoga je puno Poljaka, koji su osjetili čari i ljepote Jadranskog mora, kao i Čeha, čeznulo za jadranskom obalom.

Zbog osnivanja novih država nakon Velikog rata, putovanje na Jadran administrativno je bilo puno teže realizirati. Bez obzira na to što je lokalna uprava radila sve što je trebalo kako bi se omogućio dolazak turista, kako na obali tako i na otocima,³⁵ trebalo je zadovoljiti brojne administrativne formalnosti na višoj razini kao što su putovnice i carina. Osim dugotrajnih administrativnih postupaka, za putovanje iz Krakova ili Lavova u Jugoslaviju trebalo je putovati kroz dvije novoformirane države: Čehoslovačku i Austriju, ili kroz Čehoslovačku i Mađarsku, a to je zahtijevalo dodatnu administrativnu proceduru što nije bilo lako ostvariti. Stoga su osnivane putničke agencije koje su nudile pomoć u organizaciji putovanja. Poznate su neke putničke agencije koje su se bavile administrativnom procedurom. Prva je bila jugoslavenska agencija „Putnik“ koja je organizirala putovanja i boravak npr. iz Lavova u Jugoslaviju.³⁶ Druga je putnička agencija iz Poljske „Frankopol“, koja je organizirala putovanja Poljaka iz centralne i istočne Poljske.³⁷ Nešto kasnije u Poljskoj osnovana je i putnička agencija „Orbis“. Prva jugoslavenska putnička agencija „Putnik“ osnovana je u

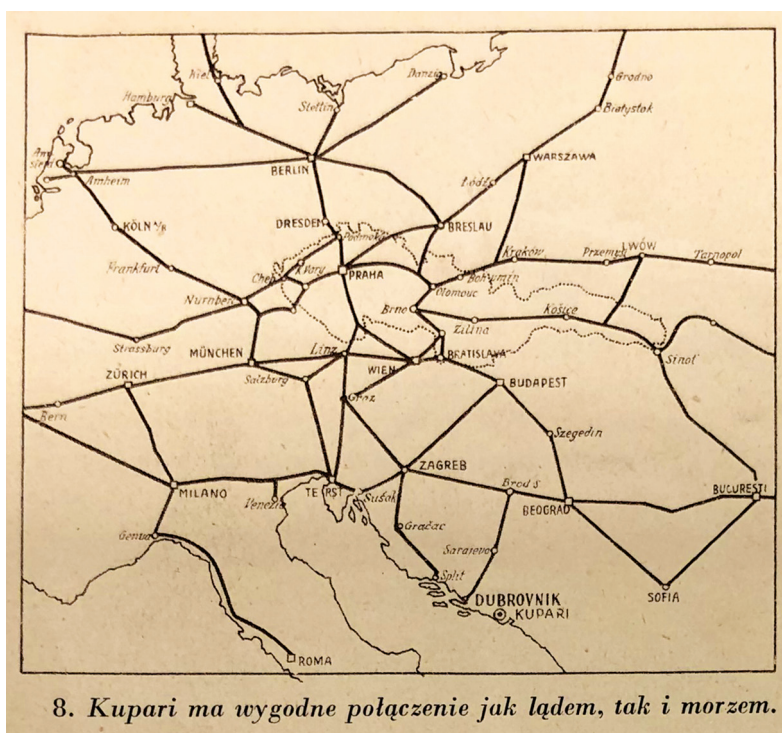
³³ Jiri ŠOUKAL, Silvie VANČUROVA, Cestování Čechů na jihoslovanské pobřeží ve dvacátých letech 20. Století, *Historická Sociologie*, sv. 2., 2014., 66 – 68.

³⁴ Tomasz STEGNER, „W co się bawić?“ Rozrywki w nadbałtyckich kurortach w XIX wieku, u: *Turystyka i turysta nad Bałtykiem*, ur. Magdalena Szmytkowska, Vol. II., Gdańsk, 2017., 15 – 29.

³⁵ Boris VUKONIĆ, *Povijest turizma*, 119 – 120.

³⁶ Центральний державний історичний архів України Львів, Polsko Jugosłowiańska Liga we Lwowie, [dalje ЦаУА] [ne postoji datum], sign. 840/1/91., 31.

³⁷ Slaven KALE, Polskie organizacje w dwudziestolecium międzywojennym, u: *Polska i Jugosławia w XX wieku. Polityka, społeczeństwo, kultura*, ur. Momčilo Pavlović, Paweł Wawrzeszuk, Andrzej Zaćmiński, Bydgoszcz, 2018., 275.



SLIKA 1. Prometni položaj Dubrovnika i Kupara u odnosu na željezničku mrežu Europe između dva svjetska rata
(Izvor: Turistički prospekt Kupari, privatno vlasništvo)

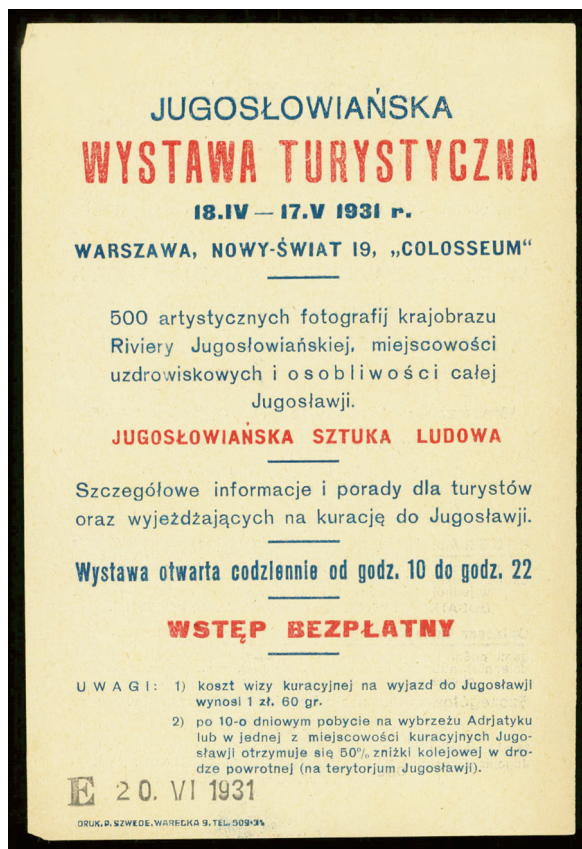
Beogradu 1923.³⁸ Ona je u Poznańu 1938. na Međunarodnom sajmu organizirala izložbu na kojoj su prezentirani turistički potencijali Jugoslavije kao zemlje za odmor.³⁹ Osim tzv. običnih turističkih putovanja, organizirana su specijalizirana putovanja znanstvenika, umjetnika⁴⁰ ili studenata. Jedan od vođa studentskog društva sa Sveučilišta u Lavovu Henryk Batowski 1926. zamolio je profesora književnosti Frana Ilešića iz Zagreba da poljskim studentima bude vodič po glavnom gradu Hrvatske.⁴¹ Za prof. Ilešića to nije bilo ništa novo jer je bio veliki

³⁸ Živana KREJIĆ, Snežana MILIĆEVIĆ, Nastanak putničko-agencijske delatnosti u Jugoslaviji kao pokretač razvoja kulture putovanja, *Kultura*, sv. 161., 2018., 41 – 42; Lovorka MAGAŠ-BILANDŽIĆ, Hanns Wagula i turistički plakat u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, sv. 40., 2016., 184.

³⁹ Jugosławia – kraj pięknych krajobrazów i słońca, *Przegląd Polsko-Jugosłowiański*, sv. 5/2., 1938., 29.

⁴⁰ Dolazak akademskog pjevačkog društva „Obilić“ iz Beograda izazvao je mnogo pozitivnih emocija u Poljskoj; Akademicki chór Obilić w Polsce, *Przegląd Polsko-Jugosłowiański*, sv. 4/4., 1937., 49.

⁴¹ Narodna in univerzitetna knjižnica u Ljubljani, Rokopisma zbirka, Fond Fran Ilešić, sygn. Ms 1492. List H. Batowskiego do F. Ilešića, 19. 5. 1926.



SLIKA 2. Plakat za putovanje na Jadran iz1931.

(Izvor: www.polona.pl [datum posjeta 18.10.2022])

prijatelj Poljske i Poljaka. On je nekoliko puta bio vodič za poljsku putničku agenciju „Frankopol“ prilikom dolaska poljskih turista u Zagreb.⁴²

Iz jednog sačuvanog prospekta poznat je plan putovanja na Jadran za 1934., a koje je organiziralo Društvo Poljsko-Jugoslavske Lige iz Poznańa. U prospektu su ponuđene dvije vrste putovanja i boravka na Jadranu. Prvo je bilo kraće i trajalo je tri tjedna. Prva dva tjedna turisti su boravili u Crikvenici. Prije odmora u Crikvenici turisti bi posjetili i razgledali Zagreb. Drugo je bilo duže i trajalo je četiri tjedna. Osim boravka u Crikvenici turisti su mogli posjetiti Split, Dubrovnik, Sarajevo i Beograd. Ova putovanja i boravci bili su dosta skupi. Prvo, kraće putovanje iznosilo je 520 zlota. Drugo, duže putovanje iznosilo je

⁴² Historijski Arhiv Sarajevo, Fond Fran Ilić, List od biura podróży „Frankopol“, 1. 8. 1932., sign. IF-104, kut 5.



ZWIEDZAJCIE JUGOSŁAWJĘ
KRAJNĘ SŁOŃCA I NAJPIĘKNIEJSZYCH KRAJOBRAZÓW!

NAJTANIEJ I NAJWYGODNIEJ
spędzisz swój urlop wypoczynkowy w Jugosławii biorąc udział
w jednej z wycieczek nad Adrjatyk
Organizowanych przez
POLSKIE BIURO PODRÓŻY I TURYSTYKI
„POLEXPRESS”
WARSZAWA, UL. MAZOWIECKA 10, TEL. 207-20.

WYCIEZKI ODBĘDĄ SIĘ:

1) od 6 do 25.VI.	31 r.	koszt udziału 870 zł.
2) od 4 do 27.VII.	31 r.	„ „ 965 „
3) od 1 do 22.VIII.	31 r.	„ „ 895 „
4) od 5 do 27.IX.	31 r.	„ „ 895 „

Program każdej wycieczki przewiduje zwiedzenie Wiednia i Budapesztu, Zagrzebia, Splitu, wysp: Hvar, Solta (Dom Polski nad Adrjatykiem) i Korcula, Dubrownika, (Raguzy), okolic zatoki Kotorackiej oraz 10-cio dniowy pobyt wypoczynkowy w jednej z miejscowości kąpielowych nad Adrjatykiem.

Dodatkowe wycieczki do Sarajewa i Cetynji.

Oplacona karta uczestnictwa obejmuje: paszport zagr. z wizami, przejazdy pociągami polsk. i na statkach, hotele wraz z wyżywieniem (3 razy dziennie), autokary i zwiedzanie, obsługę, transport waliz oraz fachowe przewodnictwo w czasie trwania wycieczki.

SZCZEGÓLWYCH INFORMACJI I ZAPISY NA WYCIEZKI W BIURZE
„POLEXPRESS”
tamże wszelkie informacje i ułatwienia podróży przy wyjazdach do Jugosławii, oraz zapisy na członków
Stowarzyszenia Polsko-Jugosłowiańskiego w Warszawie.

12. 10. 1932.
Zak. Graf. P. SZKOLC, Warszawa, Białostocka, Al. 10-11.

SLIKA 3. Plakat za putovanje vlakom na Jadran iz 1931.
(Izvor: www.polona.pl [datum posjeta 18.10.2022])

720 złota.⁴³ Kako bi se dobio uvid u to koliko je taj odmor bio skup, potrebno je navesti da je u tadašnjoj Republici Poljskoj prosječna mjesečna plaća iznosila 250 złota. Navedeno znači kako su u Jugoslaviju (odnosno na hrvatski Jadran) mogli putovati samo imućniji. Većina turista iz Poljske bili su članovi Poljsko-Jugoslavenske Lige, koja je bila vrlo popularna u međuratnoj Poljskoj. Upravo je ova Liga bila važna za organiziranje turističkih putovanja i boravak Poljaka u Jugoslaviji, odnosno na Jadranu. Kada je 30-ih godina 20. stoljeća osnovana

⁴³ Wycieczka do Jugosławii, *Przegląd Polsko-Jugosłowiański*, sv. 1/4, 1934., 16.



Poljsko-Jugoslavenska Liga s ispostavama u gradovima u Poljskoj i Jugoslaviji,⁴⁴ ona se sastojala od različitih sekcija, a jedna se bavila turizmom. Predsjednik sekcije za turizam 1933. bio je Jerzy Walewski.⁴⁵

Poljsko-Jugoslavenska Liga bila je povezana s Ministarstvom vanjskih poslova Poljske i Jugoslavije.⁴⁶ Ostala društva, kao npr. Poljsko-Jugoslavenska Liga iz Poznańa, Katowica ili Lavova, osnovana su uglavnom na temelju individualnih inicijativa, a postojala su i iz potrebe za podržavanjem političkih odnosa Poljske i Jugoslavije. Upravni odbor Lige formalno je podupirao političke odnose, jer političke i ekonomske prilike između Poljske i Jugoslavije između dva svjetska rata nisu baš bile na visokoj razini.⁴⁷ Ali zato su brojne inicijative poticale brojne aktivnosti. Tako je inicijativa iz područja kulture „Biblioteka Jugosłowiańska“, zalaganjem Julija Benešića i drugih, pokrenula prevođenje i objavljivanje na poljski jezik najpoznatijih južnoslavenskih djela kao npr. *Osman* Ivana Gundulića,⁴⁸ *Smrt Smail-age Čengića* Ivana Mažuranića⁴⁹ i dr. Poljska Vlada pozdravljala je ovakve inicijative. Slično je bilo i s turizmom. Zbog sve većeg interesa za Dalmaciju u Zagrebu je 1936. tiskan turistički vodič na poljskom jeziku Romana Kowalika *Jugosłowianski Adrjatyk, Dalmacja*.⁵⁰ U kontekstu turizma, treba naglasiti kako je Ministarstvo vanjskih poslova Poljske na istočnoj obali Jadrana organiziralo mrežu poljskih počasnih konzulata – u Dubrovniku, Sušaku i Splitu⁵¹ – kako bi se pomoglo poljskim turistima.

Prema dostupnim podacima o turističkom prometu na Sjevernom hrvatskom Primorju između dva svjetska rata, Poljaci su najviše boravili u Sušaku, Crikvenici i na otoku Rabu. Kada su Poljaci otkrili Dalmaciju, odnosno Split i Dubrovnik, uz dobru turističku promociju turistički promet u tim gradovima bio je sve veći.

⁴⁴ Tomasz Jacek LIS, Delatnost Lige Poljsko-Jugoslavenskih društva u međuratnom periodu, u: *Jugoslavija i Poljska u XX veku*, ur. Momčilo Pavlović, Andrzej Zaćmiński, Paweł Wawryszak, Beograd, 2017., 119.

⁴⁵ ЦяУА, Skład Towarzystwa Ligi Polsko-Jugosłowiańskiej, 29. 3. 1933., sign. 840/1/31., 25.

⁴⁶ T. J. Lis, *Delatnost Lige Poljsko-Jugoslavenskih društva*, 119 – 120.

⁴⁷ Najveće dostignuće poljsko-jugoslavenskog ekonomskog sporazuma bilo je postojane Poljsko-Jugoslavenske Ekonomske Komore. *Statut Izby Handlowej Polsko-Jugosłowiańskiej*, Warszawa, 1930., 3; Bronisław RYŚ, *Rozwój polsko-jugosłowiańskich stosunków gospodarczych*, Łódź, 1986., 53 – 54; Milan GULIĆ, Odnosi između Kraljevine SHS/Jugoslavije i Republike Poljske (1919-1939). Pogled iz Beograda, u: *Jugoslovensko-Poljski odnosi u XX veku*, ur. Momčilo Pavlović, Andrzej Zaćmiński, Beograd, 2015., 55 – 74.

⁴⁸ Anita GOSTOMSKA, Polskie dwudziestowieczne przekłady Osmana Ivana Gundulića, *Przekłady Literatur Słowiańskich*, sv. 9/2., 2019., 30 – 31.

⁴⁹ Włodzimierz KOT, Polskie przekłady poematu Ivana Mažuranića „Śmierć Smail-agi Čengića“, u: *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowej, Polska Akademia Nauk*, vol VIII, Kraków, 1964., 138 – 140.

⁵⁰ Roman KOWALIK, *Jugosłowiański Adrjatyk Dalmacja*, Zagreb, 1936.

⁵¹ Slaven KALE, Polskie organizacje, 270 – 271.



TABLICA 2. Kretanje broja turističkih dolazaka iz Poljske na Sjevernom hrvatskom Primorju i Gorskom kotaru od 1931. do 1936.

(Izvor: Jugoslovenski turista, 1 (1) (1933.), 18; Jugoslovenski turista, 1935., 3 (1) (1935.), 16; Jugoslovenski turista, 4 (11-12) (1936.), 185).

Broj turističkih dolazaka	Godina					
	1931.	1932.	1933.	1934.	1935.	1936.
Poljska	1017	381	195	1318	2148	1981

TABLICA 3. Kretanje broja turističkih dolazaka iz Poljske u Dubrovniku od 1925. do 1934. (Izvor: Razvoj i stanje dubrovačkog turizma, *Jugoslovenski turista*, 3 (5-6) (1935.), 81)

Broj turističkih dolazaka	Godina								
	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.	1930.	1932.	1933.	1934.
Poljska	156	76	212	537	1517	2220	537	363	2006

Važnost turizma, kao ekonomske aktivnosti između Poljske i Jugoslavije, treba sagledavati ne samo u kontekstu dolazaka poljskih turista na Jadran ili u Jugoslaviju već i u kontekstu odlaska turista iz Jugoslavije u Poljsku. Zanimljivo je da je turizam između Poljske i Jugoslavije bio tema znanstvenog kongresa koji se održao u Poznańu 1931. Između dva svjetska rata taj je kongres bio najvažniji i najveći skup između dviju država.⁵² U pismu, koje je poslala Industrijsko-privredna komora Jugoslavije, navedeno je da je Jugoslavija što se tiče turizma posljednjih nekoliko godina došla u sam vrh Europe te je postala ozbiljna konkurencija čak turistički jakoj državi kao što je Italija. Takvi rezultati bili su odlična promocija te se smatralo da Poljska može preuzeti obrazac za razvoj turizma od balkanske države.⁵³ Referenti na kongresu govorili su da uspjeh jugoslavenskog turizma nije rezultat samo velike industrijske reforme već i prirodnih ljepota, blage klime, kao i bogatog povijesnog te graditeljskog nasljeđa (kao npr. Dioklecijanova palača u Splitu i dr.).⁵⁴ Na kongresu je prezentirano što zanima turiste iz Jugoslavije u Poljskoj, kao i obratno. Poljaci su prezentirali zimski odmor, planinarski i sportski turizam u Poljskoj.⁵⁵ Na kraju kongresa donesen je zaključak koji sumira sve govore te su predložene mjere za poboljšanje turističkih aktivnosti između dviju država.

⁵² Archiwum Państwowe w Poznaniu, Akta Kongresu Jugosłowiańskiego [dalej APP, AKJ], , Referat Izby Przemysłowo-Handlowej/Sekcja Turystyczna/, sign. 1454., 201.

⁵³ APP, AKJ, Referat Izby Przemysłowo-Handlowej/Sekcja Turystyczna/, sign. 1454., 201.

⁵⁴ APP, AKJ, Referat Izby Przemysłowo-Handlowej/Sekcja Turystyczna/, sign. 1454., 201.

⁵⁵ APP, AKJ, Referat Izby Przemysłowo-Handlowej/Sekcja Turystyczna/, sign. 1454., 202 – 203.



Glavni zaključci odnosili su se na ubrzanje postupaka izdavanja turističkih viza između Poljske i Jugoslavije,⁵⁶ osnivanje direktne željezničke linije iz Varšave za Zagreb i dalje za Split. Osim navedenog, sudionici skupa naglašavali su kako je potrebno uvesti popust na željezničke karte za veću grupu turista (najmanje 50 ljudi), kao i zajedničke diplomatske aktivnosti Poljske i Jugoslavije s ciljem bržeg prelaska granice kroz Austriju, Čehoslovačku i Mađarsku. Tražilo se da se na isti način turistički prezentira Poljska u Jugoslaviji i Jugoslavija u Poljskoj te navede gdje je moguće nabaviti knjige o Jugoslaviji kao turističkom raj. Također je navedeno kako je potrebno prevoditi i tiskati knjige o Poljskoj u Jugoslaviji te da se pokaže kako je i Poljska bogata turističkim atrakcijama kao i kulturnim dobrima. Primjer takve knjige može biti knjiga Haline Siennicke *Uroda Jugostawii [Ljepota Jugoslavije]*,⁵⁷ koja je bila najvrjedniji vodič za Jugoslaviju u Poljskoj u tom razdoblju. U zaključku je također skrenuta pažnja na tisak u inozemstvu, koja obeshrabruje poljske turiste na putovanje u Jugoslaviju i turiste iz Jugoslavije u Poljsku.⁵⁸ Nažalost, gotovo sve što su zaključili sudionici kongresa uglavnom je neostvareno, o čemu svjedoče članci predsjednika Poljsko-Jugoslavenske Lige u Poznańu dr. Józefa Woźniaka. On je u časopisu *Przegląd Polsko-Jugostawiański*⁵⁹ [*Poljsko-Jugoslavenski pregled*] tri godine nakon kongresa pisao kako je potrebno podupirati turizam na različite načine jer je ponovno zabilježen pad dolazaka turista iz Poljske na Jadran. On je istaknuo kako Slaveni nakon Prvog svjetskog rata imaju dva mora – Baltičko more koje imaju Poljaci i Jadran koji imaju Jugoslaveni.⁶⁰ To je jedini časopis koji je izdavala Poljsko-Jugoslavenska Liga, a objavljivao je članke samo o stvarima koje su se ticale Jugoslavije,⁶¹ kao i turizma u Jugoslaviji.⁶² Osim članaka koji su propagirali ljepotu Jugoslavije, mogu se pročitati sjećanja

⁵⁶ To je bilo važno jer su turističke putovnice za Italiju, Francusku i Rumunjsku iznosile 40 zlota, a za Jugoslaviju dva puta više – 80 zlota. O možnosti wyjazdowe do Jugostawii, *Przegląd polsko-jugostawiański*, sv. 5/2, (1938.), 18.

⁵⁷ Halina SIENNICKA, *Uroda Jugostawii*, Warszawa, 1936.

⁵⁸ APP, AKJ, Rezolucja Komisji Turystycznej, sign. 1454., 88 – 89.

⁵⁹ Časopis *Przegląd Polsko-Jugostawiański*, koji je izlazio u Poznańu od 1934. do 1939., predstavlja vrlo vrijedan izvor za istraživanje i razumijevanje povijesti turizma između Poljske i Jugoslavije između dva svjetska rata.

⁶⁰ Józef WOŹNIAK, Jugostawia jako kraj turystyczny, *Przegląd polsko-jugostawiański*, sv. 1/1, (1934.), 11.

⁶¹ U Lavovu je tadašnja Poljsko-Jugoslavenska Liga izdavala časopis *Ruch Słowiański* koji se bavio Jugoslavijom i drugim slavenskim državama. Janina LORENT-HEINTSCHOWA, Tadeusz WISŁOCKI, *Ruch Słowiański, Ze Skarbca Kultury*, sv. 19, 1967., 107 – 140.

⁶² Wł. Gl [Władysław GLUCK], Wyspa wonnych roślin i parmezanu, *Przegląd polsko-jugostawiański*, sv. 4/5, (1937.), 70 – 71.



SLIKA 4. Turisti iz Poljske koje je organizirala putnička agencija Eskopol iz Krakowa 1934. (Izvor: Posjeta Poljaka na Jadranu, *Jugoslavenski turista*, 2(11-12): 163).

poljskih turista nakon boravka na Jugu.⁶³ U tom časopisu Poljaci su objavljivali članke o poljsko-jugoslavenskoj suradnji kao npr. Władysław Gluck, Hanna Siennicka, Jan Magiera ili Tadeusz Lubaczewski.

S obzirom na to da je među Poljacima postojao interes za hrvatski Jadran, poljska vlada donijela je 13. srpnja 1934. odluku o turističkoj konvenciji s Jugoslavijom kako bi se omogućilo lakše putovanje na godinu dana.⁶⁴ Navedena konvencija produljena je i 1935.⁶⁵ Zahvaljujući tim međudržavnim konvencijama zabilježen je najveći broj dolazaka turista iz Poljske. Godine 1934. na Jadran su došli Czesław Muszynski, direktor „Frankopola“, i Jan Moczydlovski, generalni sekretar Poljsko-Jugoslavenske Lige. Moczydlovski istovremeno je bio glavni vodič i organizator putovanja.⁶⁶ Nakon dolaska u Split održali su konferenciju

⁶³ W jugosłowiańskiej gościnie, *Przegląd polsko-jugosłowiański*, sv. 1/6, (1936), 1.

⁶⁴ Turistička konvencija s Poljskom, *Jugoslovenski turista*, 2(7), 1934., 100. Turističkom konvencijom smanjeni su troškovi putovnice, vize i raznih taksi.

⁶⁵ Produljenje turističkog sporazuma između naše države i Poljske, *Jugoslovenski turista*, 3 (3-4), 1935., 45.

⁶⁶ Poljaci više vole Jugoslavensku rivijeru nego francusku i talijansku, *Jadranski dnevnik*, 1 (117), 1934., 5, od 8. 8. 1934.



SLIKA 5. Naslovna stranica turističkog vodiča Dalmacije na poljskom jeziku (Izvor: Roman KOWALIK, *Jugostowiański Adriatyk. Dalmacja*, Zagreb, 1936.)

za novinare i naveli kako se turistička promocija u Poljskoj vodi pod sloganom „Posjetite Jugoslaviju“, filmom i novinskom reklamom. Dnevni tisak u Splitu redovito je izvještavao o organiziranom dolasku Poljaka na Jadran. Tako *Jadranski dnevnik* u travnju 1935. izvještava da je u Split stigla grupa od 40 Poljaka. U toj grupi bio je Czeslav Przybylski, poznati profesor Politehnike u Varšavi i arhitekt, zatim Aleksander Bernstein, poznati varšavski internist, Fidler Zyzmuy, predsjednik Trgovačko industrijske komore u Łódźu, inženjer arheologije Julius Zaleski te glumica Fryda Klein-Taleska.⁶⁷ Kratki prilozi o dolasku poljskih turista na hrvatski Jadran objavljeni su u dnevnom tisku *Nowo doba* (Split), *Jadranski dnevnik* (Split) te turističkim časopisima *Jugoslovenski turizam* (Split) i *Jugoslavenski turista* (Sušak).

Poljaci su na Jadranu prije svega boravili zbog blage mediteranske klime, koja je pozitivno utjecala na zdravlje.

⁶⁷ Split je prepun stranih turista, *Jadranski dnevnik*, II (85) 1935., 6, od 10. 4. 1935.



„Zbog mojih slabih finansijskih mogućnosti ne mogu ni pomisliti na boravak u hotelu ili vili, te sam odlučila fizički raditi kao pomoćna radna snaga u hotelu ili vili kako bi bila zajedno sa sinom na toploj jadranskoj klimi, jer njemu je to potrebno radi zdravlja“;⁶⁸ pisala je Poljsko-Jugoslavenskoj Ligi u Lavovu učiteljica Stanisława Powlasowa.

Ona je također pitala kako se može preseliti u Dalmaciju, jer joj je sin bolestan, a liječnici su preporučili da bi bilo dobro da duže vrijeme boravi u području s toplom klimom kao što je Jadran. Sunce i mediteranska klima na Jadranu bili su razlozi zašto je skladatelj Ludomir Michał Rogowski napustio Poljsku i preselio se u Dubrovnik.

„Postoje ljudi, koje previše piju alkohol, uzimaju eter ili opium, hašiš, morfij, žene, imaju velike ambicije, kao i narcisoidnu ljubav prema sebi. Ja sam pijan od sunca!⁶⁹ U Dubrovniku ja sam među svojim ljudima, ljudima koje me vole, zato ih ja volim [...] Ovdje sam dobio drugu domovinu, koju volim samo malo manje nego prvu.“⁷⁰

Percepcija o ljepotama prirodne i kulturne baštine Jadrana vidljiva je kod brojnih poljskih umjetnika. Skreće se pozornost na slikaricu Anne Harland-Zajączkowsku (1883. – 1930.), suprugu umjetnika Zygmunta Harlanda. Ona je odrastala u Lavovu, gdje je učila slikarstvo u privatnoj školi kod Stanisława Batowskog-Kaczora (otac Henryk). Studirala je u Münchenu, Parizu i Londonu. Bila je jedan od osnivača Związku Artystek Polskich (Savez Poljskih žena umjetnica).⁷¹ Radila je kao učiteljica slikarstva. Njezini radovi prezentirani su na izložbama u Krakovu, Lavovu, Varšavi, kao i u inozemstvu, u Beču. Većina motiva na njezinim slikama prikazivala su obalu Jadrana, odnosno arhitekturu gradova.⁷² Nakon njezine smrti 1930. u ateljeu „Zachęta“ u Varšavi među 113 njezinih radova više od 50 slika odnosilo se na Dubrovnik, Split i Crikvenicu.⁷³

Druga, jednako zanimljiva žena bila je književnica Wanda Pogonowska. Ona je prva Poljakinja koja se bavila prijevodom radova hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić.⁷⁴ Zahvaljujući jednoj godini boravka u Zagrebu nakon Prvog svjetskog rata naučila je hrvatski jezik (tada srpsko-hrvatski). Pogonowska

⁶⁸ ЦяґА, Polsko Jugosłowiańska Liga we Lwowie, 9. 3. 1932., sign. 840/1/88., 3-4.

⁶⁹ Drżawni arhiv u Dubrovniku (DAD), Fond L.M. Rogowski, *Moje szczęście*, sign. 4.III.1., s. 14.

⁷⁰ DAD, Fond L.M. Rogowski, *Moje szczęście*, sign. 4.III.1., s. 1.

⁷¹ Anna HARLAND-ZAJACZKOWSKA, Związek Artystek Polskich, *Kobieta Współczesna: Ilustrowany tygodnik społeczno-literacki*, sv. 34/3., 1929., 15 – 16.

⁷² Kronika ARTYSTYCZNA, *Sztuki Piękne*, sv. 6., 1930., 200 – 201.

⁷³ *Przewodnik po wystawie Towarzystwa Zachęty sztuk pięknych*, br. 56, Warszawa, 1930., 5 – 7.

⁷⁴ Anita GOSTOMSKA, *Polskie przekłady zbioru Priče iz davnine Ivany Brlić-Mažuranić, Przekłady Literatur Słowiańskich*, sv. 1/7., 2016., 356 – 360.



se zajedno sa suprugom Jerzym (koji je također bio ljubitelj jugoslavenske književnosti)⁷⁵ angažirala u Poljsko-Jugoslavenskoj inicijativi. Primjerice, godine 1923. u Zagrebu Wanda Pogonowska organizirala je izložbu karikatura poznatih Hrvata.⁷⁶ Pogonowska nije bila samo slikarica i prevoditeljica već i književnica, a voljela je pisati i o umjetnosti Jugoslavije.⁷⁷ Osim Harland-Zajęczkowske i Pogonowske, treba još spomenuti i druge umjetnike koji su voljeli slikati motive s jadranske obale. To su Kazimier Stabrowski, Zefiryń Ćwikliński i Konrad Winkler.

POLJSKI DOM NA JADRANU [DOM POLSKI NAD ADRIATYKIEM]

Između dva svjetska rata ideja o preseljenju Poljaka na Jadransku obalu nije bila rijetkost. Bogati Poljaci, među njima neki od dobrostojećih vojnih časnika, nakon što su otišli u mirovinu, preselili su se na hrvatski Jadran. Odluka o preseljenju na obalu Jadrana bila je lakša ako su ondje imali rodbinu. Supruga poljskog generala Aurelija Serda-Teodorskog bila je Hrvatica Petronella Sladović. Upoznali su se i sklopili brak kada je on bio časnik u austrougarskoj vojsci krajem 19. stoljeća. On se kao 76-godišnjak⁷⁸ 1936. preselio u Sušak gdje je i pokopan 1942.⁷⁹ Hrvatski Jadran za život u mirovini odabrao je još jedan časnik poljske vojske. On je Józef Bartelmus (također bivši austrougarski časnik). Stanovao je na otoku Šolti, u kući gdje je nekad stanovao hrvatski književnik Marko Marulić. Šolta je u tom razdoblju bila poznato „poljsko“ odredište na Jadranu. Bartelmus se preselio na Šoltu zahvaljujući tomu što je ondje društvo Poljski dom na Jadranu iz Varšave imalo zemljište i kuće u vlasništvu.

Prema izvorima koji su sačuvani u Archium Akt Nowych (Arhiv Nove Datoteke), u Varšavi je 24. ožujka 1923. osnovano društvo Poljski dom na Jadranu [Dom Polski nad Adriatykiem]. Društvo je osnovano kao građevinsko-stambena zadruga u Varšavi „Spółdzielnia Budowlano-Mieszkniowa w Warszawie“ pod nazivom Poljski dom na Jadranu. Ideju osnivanja društva osmislili su: Tadeusz Hilarewicz – pravnik, sveučilišni profesor, Ferdynand Antoni Ossendowski

⁷⁵ Aleksandra STANKOWICZ, Zainteresowania slawistyczne Jerzego Pogonowskiego i jego związki z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, *Roczniki Humanistyczne*, sv. 42/7., 1994., 98 – 100.

⁷⁶ Julije BENEŠIĆ, *Osiem lat w Warszawie*, Warszawa, 1985., 419 [hrvatski: *Osam godina u Varšavi*, Zagreb, 1981.].

⁷⁷ Wanda POGONOWSKA, Ze sztuki Jugosłowiańskiej, *Tęcza*, sv. 17., 1935., 3 – 4.

⁷⁸ Aureli Serda-Teodorski (* 25. 4. 1860 u Tarnowu) umro je u Zagrebu, a pokopan je u Sušaku (Rijeka).

⁷⁹ Neki su tvrdili da je godina njegove smrti 1943., ali autor je u Sušaku našao njegov grob na kojem je zapisana 1942. godina. Vidi Andrzej WOJTASZAK, *Generalicja wojska polskiego 1918-1926*, Warszawa, 2012., 338.



– putnik, novinar i romanopisac, te Józef Mikułowski – inženjer i inovator.⁸⁰ Prema statutu, glavni cilj društva bilo je kupovanje i gradnja kuća, hotela i vila za Poljake. Svi su članovi morali donirati pet dolara te osim toga uplatiti 50 dolara kao početni kapital.⁸¹ Već 1933. Poljski dom na Jadranu imao je zemljište na otoku Šolti, hotel, vilu „Zofiówka“, kao i zemljišta na otocima Braču i Hvaru.⁸² Dana 14. lipnja 1928. položen je kamen temeljac za izgradnju Poljskog doma na Jadranu na Šolti. Te 1928. uređena je postojeća zgrada u luci Rogač, a do nove sezone planirana je izgradnja dva nova paviljona s četiri sobe.⁸³ Spomen-ploča u čast poljskom kralju Boleslavu Hrabrom (polj. Chrobrego) svečano je otkrivena 4. rujna 1929.⁸⁴ Spomen-ploča postavljena je na kući koja je nekada bila kuća Marka Marulića. U njoj je živio umirovljeni Józef Bartelmus sa suprugom. Građevinsko zemljište na Šolti dobilo je naziv „Chroborzyn“ (Hrobožin/Hrabri) po imenu prvog poljskog kralja Boleslava Hrabrog.

Zemljište na otoku Braču, u uvali Supetar, društvo je kupilo od tamošnje župe. Sve svečane proslave Poljskog doma na Jadranu održavale su se na Šolti i Braču, a predstavljale su zajedničku aktivnost Poljskog doma na Jadranu i poljskog Ministarstva vanjskih poslova, kao i lokalne vlasti.⁸⁵ Te proslave bile su prigoda za demonstriranje dobrih političkih odnosa tadašnje Poljske i Jugoslavije te prikazivanje prirodnih ljepota otoka Šolte i vile „Zofiówka“ gdje su se mogli odmarati Poljaci. Povjesničar Slaven Kale naveo je da su poznate četiri svečanosti (proslave, op. a.) na Šolti povezane s društvom Poljski dom na Jadranu, koje su bile dobro prezentirane u tisku obje zemlje. Prva je bila povezana s rekonstrukcijom Marulićeve kuće 1928., druga s otkrivanjem spomen-ploče poljskom kralju Hrabrom, treća se odnosila na donesene kopije slike Majke Božije Ostrobramske, koje su bile poklon poljske dijaspore u Hrvatskoj od Poljaka iz grada Wilna (Vilnius) 8. rujna 1932.⁸⁶ Četvrta se odnosila na otkrivanje spomen-ploče u čast poljskog maršala Józefa Piłsudskoga.⁸⁷

Prvi vlasnik vile „Zofiówka“ na Šolti 1927. bila je Władysława Nazarewska. U vili su boravili gosti iz Poljske, ali i iz drugih država.⁸⁸ Treba spomenuti da je osim

⁸⁰ Polska placówka nad Adrjatykiem, *Morze: organ Ligi Morskiej i Rzecznej*, sv. 8., 1928., 13.

⁸¹ Archiwum Akt Nowych [dalej AAN], „Dom Polski“ nad Adriatykiem (na wyspie Solta) odpisy dokumentów i sprawozdania likwidatora Józefa Bartelmusa, [dalej DPA], sign. 3019., 37 – 38.

⁸² AAN, DPA, sygn.. 3019, s. 39.

⁸³ ***(1928) Poljaci na Jadranu, *Jugoslovenski turizam*, Vol.1, br. 6-7., 10.

⁸⁴ Uroczystość polska nad Adrjatykiem, *Morze: organ Ligi Morskiej i Rzecznej*, sv. 9-10., 1929., 10 – 11.

⁸⁵ Slaven KALE, Poljaci na Šolti, 20.

⁸⁶ Tadeusz FILAROWICZ-CHROBRZYŃSKI, Chroborzyn, *Tygodnik Demokratyczny*, sv. 33, (11. 8. 1946.), 5.

⁸⁷ S. KALE, Poljaci na Šolti, 21-22.

⁸⁸ Janusz ALBIN, *Polacy w Jugosławii*, Lublin, 1983., 87.



bogataša u vili „Zofiówka“ boravila siromašna i bolesna mladež iz Poljske. Jedan od gostiju u Poljskom domu na Jadranu 1937. bio je Krzysztof Kamil Baczyński, koji je stanovao u kući Bartelmusa. Baczyński, kao jedan od najvažnijih poljskih pjesnika 20. stoljeća, za vrijeme boravka na Šolti napisao je pjesme koje su slavile ljepotu dalmatinskog krajolika.⁸⁹

Nažalost, druga polovica 30-ih godina nije bila poslovno uspješna za Poljski dom na Jadranu. Iz dokumenata je vidljivo kako je društvo Poljski dom na Jadranu izgubilo većinu svoje imovine na otoku Hvaru i Braču. Nekretnine su prešle u privatno vlasništvo.⁹⁰ Krajem 30-ih godina prošlog stoljeća društvo Poljski dom na Jadranu imalo je još zgradu „Hrabri“ i „Zofiówka“. Financijski dugovi društva bili su preveliki, te su 1939. članovi uprave odlučili likvidirati društvo Poljski dom na Jadranu.⁹¹ Zbog napada Njemačke na Poljsku u rujnu 1939. to se nije dogodilo. Razlog za propast Društva, kao i njegovu zaduženost, bilo je loše upravljanje. Iz društva je izbačena Władysława Nazarewska, prva direktorica vile „Zofiówka“.⁹²

Za vrijeme Drugog svjetskog rata imovina Društva bila je u rukama Bartelmusa, koji je, da bi vratio sve dugove, prodao svu imovinu. Sav novac koji je ostao od prodaje dao je Crvenom križu, koji je pomagao poljskim izbjeglicama u Jugoslaviji.⁹³ Nakon rata Bartelmus je bio optužen (jedan od tužitelja bila je Nazarewska) da je iskoristio situaciju u svoju korist (dio „Chrobrzyna“ kupila je njegova supruga). Poljska vlada 1947. i na početku 1948. željela je obnoviti imovinu društva Poljski dom na Jadranu sa željom izgradnje novih hotela.⁹⁴ Sukob Staljin – Tito onemogućio je ove planove, jer je imovina društva nacionalizirana.

ZAKLJUČAK

Ozbiljniji interes turista iz Poljske za putovanje i boravak na hrvatskom Jadranu započeo je još prije Prvog svjetskog rata. Putovanja nisu bila samo u funkciji odmora ili poboljšanja zdravlja, jer su neka putovanja bila vezana uz posao. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije putovanje iz Poljske na hrvatski Jadran administrativno je bilo teže provesti jer je trebalo putovati kroz novoosnovane države. Stoga je bila potrebna suradnja službenih gospodarskih

⁸⁹ Wiesław BUDZYŃSKI, *Miłość i śmierć Krzysztofa Kamila*, Kraków, 2014., 69 – 70.

⁹⁰ AAN, DPA, sygn. 3019, s. 39.

⁹¹ AAN, DPA, sygn. 3019, s. 24.

⁹² AAN, DPA, sygn. 3019, 25.

⁹³ AAN, DPA, sygn. 3019, 25.

⁹⁴ AAN, DPA, sygn. 3019, 9-10.



politika dviju država, različitih društava, kao i aktivnosti pojedinaca. Tako je između dva svjetska rata politička suradnja u sektoru turizma ostvarena kroz potpisivanje turističkih konvencija. Rezultat potpisivanja konvencija očitovao se kroz povećanje broja dolazaka i noćenja turista iz Poljske na hrvatski Jadran. Poljsko-Jugoslavenska Liga, kao najveći savez društava, pokretala je različite inicijative koje su se odnosile na prevođenje književnih djela, održavanje konferencije, izložbi, izdavanje turističkih vodiča, izdavanje časopisa i dr. Za organizirana putovanja i turističku promociju obiju država bile su važne putničke agencije Frankopol, Orbis i Putnik. Pokušaj investiranja preko društva Poljski dom na Jadranu (neka vrsta građevinske zadruge) također je bila vrijedna inicijativa za dolazak i boravak turista iz Poljske, ali ona nije uspjela zbog lošeg poslovanja.

Navedene činjenice ukazuju na to kako za sagledavanje tematike turizma između dviju država nisu važni samo podatci o turističkim dolascima i prometu, već je za tzv. turističke veze između pojedinih država važna suradnja na području kulture, zdravstva, sporta, obrazovanja i dr.⁹⁵

⁹⁵ U Poljskoj i danas djeluju društva kao npr. „Poljsko Hrvatsko društvo“ u Varšavi, „Poljsko / hrvatski Jadran klub“ i dr.



IZVORI I LITERATURA

IZVORI:

Центральний державний історичний архів України Львів, (Ukrajina), Polsko Jugosłowiańska Liga we Lwowie
 Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Rokopisma zbirka (Slovenija), Fond Fran Ilešić
 Historijski Arhiv Sarajevo (Bosna i Hercegovina), Fond Fran Ilešić
 Archiwum Państwowe w Poznaniu, (Poljska), Akta Kongresu Jugosłowiańskiego
 Archiwum Akt Nowych w Warszawie, (Poljska), „Dom Polski“ nad Adriatykiem (na wyspie Solta) odpisy dokumentów i sprawozdania likwidatora Józefa Bartelmusa
 Državni arhiv u Dubrovniku, Hrvatska, Fond. L.M. Rogowski
 Projekt Patrimonium www.polona.pl [datum pristupa 18.10.2022]

NOVINE I TISKANI IZVORI:

Fremdenverkehr, 1913.
Jadranski dnevnik, 1934. – 1935.
Jugoslavenski turizam, 1928. – 1929.
Jugoslovenski turista, 1932. – 1936.
Morze: organ Ligi Morskiej i Rzecznej, 1928. – 1929.
Nowa Reforma, 1907.
Przegląd Polsko-Jugosłowiański, 1934. – 1939.
Przewodnik po wystawie Towarzystwa Zachęty sztuk pięknych, br 56, Warszawa, 1930
Statut Izby Handlowej Polsko-Jugosłowiańskiej, Warszawa, 1930.
Sztuki Piękne, 1930.
Tęcza, 1935.
Tygodnik Demokratyczny, 1946.

LITERATURA:

ALBIN, Janusz, *Polacy w Jugosławii*, Lublin, 1983.
 BENEŠIĆ Julije, *Osiem lat w Warszawie*, Warszawa, 1985.
 BUDZYŃSKI, Wiesław, *Miłość i śmierć Krzysztofa Kamila*, Kraków, 2014.
 BUJWID, Odo, *Wspomnienia żułowskie*, Kraków, 1938.
 FITA, Stanisław, Nieznane listy Marii Konopnickiej i Marii Dulębianki do Stefanii Wekslerowej: 1908-1910, *Pamiętnik Literacki*, sv. 91/2., Wrocław, 2000., 182.
 GOLF, Lavoslav, *Razvoj turizma (planinarstva, saobraćaja putnika) u Dalmaciji*, Split, 1929.
 GOSTOMSKA, Anita, Polskie dwudziestowieczne przekłady Osmana Ivana Gundulića, *Przekłady Literatur Słowiańskich*, sv. 9/2., Sosnowiec, 2019., 30 – 31.



- GOSTOMSKA, Anita, Polskie przekłady zbioru Priče iz davnine Ivany Brlić-Mažuranić, *Przekłady Literatur Słowiańskich*, sv. 1/7., Sosnowiec, 2016., 356 – 360.
- GULIĆ, Milan, Odnosi između Kraljevine SHS/Jugoslavije i Republike Poljske (1919-1939). Pogled iz Beograda, u: *Jugoslovensko-Poljski odnosi u XX veku*, ur. Momčilo Pavlović, Andrzej Zaćmiński, Beograd, 2015., 55 – 74.
- HARLAND-ZAJACZKOWSKA, Anna, Związek Artystek Polskich, *Kobieta Współczesna: Ilustrowany tygodnik społeczno-literacki*, sv. 34/3., Varšawa, 1929., 15 – 16.
- KALE, Slaven, Polskie organizacje w dwudziestoleciu międzywojennym, u: *Polska i Jugosławia w XX wieku. Polityka, społeczeństwo, kultura*, ur. Momčilo Pavlović, Paweł Wawryszuk, Andrzej Zaćmiński, Bydgoszcz, 2018., 275.
- KALE, Slaven, Poljaci na Šolti s osvrtom na pjesnika Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, *Baščina*, sv. 23., Zagreb, 2014., 19 – 33.
- KAROLCZAK, Kazimierz, Moda na Abację. Polacy na Istrii w drugiej połowie XIX wieku, u: *Człowiek w teatrze świata : studia o historii i kulturze dedykowane Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu z okazji osiemdziesiątych urodzin*, ur. Bożena Popiołek, Kraków, 2010., 294.
- KOT, Włodzimierz, Polskie przekłady poematu Ivana Mažuranića „Śmierć Smail-agi Čengicia, u: *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowej, Polska Akademia Nauk*, vol. VIII, Kraków, 1964., 138 – 140.
- KOZIOŁEK, Ryszard, *Ciała Sienkiewicza*, Katowice, 2015.
- KRANJČEVIĆ, Jasenka, Lujo Senderdi – arhitekt, sportaš, planinar i promicatelj planinarskog turizma, *Hrvatski planinar*, sv. 107/3., 2015., Zagreb, 2015., 124 – 126.
- KRANJČEVIĆ, Jasenka, Tourism on the Croatian Adriatic Coast and World War I, *Academica Turistica - Tourism and Innovation Journal*, sv. 12/1., Portorož, 2019., 39 – 50.
- KREJIĆ, Živana, MILIĆEVIĆ, Snežana, Nastanak putničko-agencijske delatnosti u Jugoslaviji kao pokretač razvoja kulture putovanja, *Kultura*, sv. 161., Beograd, 2018., 41 – 42.
- LIS, Tomasz Jacek, Delatnost Lige Poljsko-Jugoslawenskih društva u međuratnom periodu, u: *Jugoslavija i Poljska u XX veku*, ur. Momčilo Pavlović, Andrzej Zaćmiński, Paweł Wawryszuk, Beograd, 2017., 119.
- LORENT-HEINTSCHOWA, Janina, Władysław Tadeusz Wisłocki i jego „Ruch Słowiański“, *Ze Skarbca Kultury*, sv. 19, Wrocław, 1967., 107 – 140.
- LUSEK, Joanna, Z Kresów przez Galicję na Górny Śląsk. Wspomnienia o Janinie Giżyckiej, *Acta Medicorum Polonorum*, sv. 5/2., Poznań, 2015., 33.
- MAGAŠ-BILANDŽIĆ, Lovorka, Hanns Wagula i turistički plakat u Hrvatskoj između dva svjetskih ratova, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, sv. 40., Zagreb, 2016., 184.
- PASZKIEWICZ, Jędrzej, *Jugosławia w polityce Włoch w latach 1914-1941*, Poznań, 2004.
- PIPLOVIĆ, Stanko, Rad na gospodarskom unapređenju Dalmacije na prijelazu 19. u 20. stoljeće, *DG Jahrbuch*, sv. 18, Osijek, 2011., 199 – 228.
- Posjeta Poljaka na Jadranu, *Jugoslawenski turista*, sv. 2/11-12., Zagreb, 1934., 163.



- RAPP, Christian, RAPP-WIMBERGER Nadia, *Österreichische Riviera: Wien entdeckt das Meer*, Wien, 2013.
- RYŚ, Bronisław, *Rozwój polsko-jugosłowiańskich stosunków gospodarczych*, Łódź, 1986.
- SIENNICKA, Halina, *Uroda Jugostawii*, Warszawa, 1936.
- SNYDER, Timothy, *Czerwony książę*, Kraków, 2020.
- STANKOWICZ, Aleksandra, Zainteresowania slawistyczne Jerzego Pogonowskiego i jego związki z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, *Roczniki Humanistyczne*, sv. 42/7., 1994., Lublin, 98 – 100.
- STEGNER, Tomasz, „W co się bawić?” Rozrywki w nadbałtyckich kurortach w XIX wieku, u: *Turystyka i turysta nad Bałtykiem*, ur. Magdalena Szymkowska, Vol. II., Gdańsk, 2017., 15 – 29.
- STELMACH, Antoni, Aleksander Poniński-Łódzia, u: *Polski Słownik Biograficzny*, ur. Stanisław Kieniewicz, sv. 26, Warszawa, 1982., 516 – 517.
- SZYMCZAK, Damian, Nad modrym Dunajem. Refleksje o życiu codziennym polskich polityków w Wiedniu w okresie konstytucyjnym 1861-1914, *Galicja. Studia i materiały*, sv. 4, Rzeszów, 2018., 35.
- ŠOUKAL, Jiri, VANČUROVA, Silvie, Cestování Čechů na jihoslovanské pobřeží ve dvacátých letech 20. Století, *Historická Sociologie*, sv. 2., Prag, 2014., 66 – 68.
- Thalassotherapie Crikvenica stoljetna tradicija zdravstvene djelatnosti*, ur. Damir Lončarić, Rijeka – Crikvenica, 2009. https://thalasso-ck.hr/files/thalassotherapie_crikvenica_monografija.pdf [datum posjeta 02.04.2022.]
- TRACZ, Adam, BŁECHA, Krzysztof, „Ostatni król Polski“. *Karol Stefan Habsburg, Historia polskich Habsburgów*, Żywiec, 2012.
- TROGRLIĆ, Marko, ŠETIĆ, Nevio, *Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*, Zagreb, 2015.
- VUKONIĆ, Boris, *Povijest hrvatskog turizma*, Zagreb, 2005.
- WALTON, John K., Predgovor, u: *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, ur. Hannes Grandits, Karin Taylor, Zagreb, 2013., 14.
- WIECZORKIEWICZ, Paweł, Spod bandery czerwono-biało-czerwonej pod biało-czerwoną, u: *Marynarka wojenna Austro-Węgier w I wojnie światowej 1914-1918*, ur. Karoly Sconkareti, Kraków, 2004., 258 – 264.
- WOJTASZAK, Andrzej, *Generalicja wojska polskiego 1918-1926*, Warszawa, 2012.
- WÓJCIK-HIGERSBERGER, Renata, Ignacy Karol hrabia Milewski – Postać niezwykła, u: *Ignacy Karol hrabia Milewski – Postać niezwykła*, ur. Renata Wójcik-Higersberger, Zagreb, 2016., 25 – 35. 7



Tomasz Jacek LIS
Jasenka KRANJČEVIĆ

TOURISTS FROM POLAND ON THE CROATIAN ADRIATIC BETWEEN TWO WORLD WARS

SUMMARY

Tourists from Poland have been coming to the eastern coast of the Adriatic since the beginning of the development of modern tourism, that is, since the second half of the 19th century. While Dalmatia, Istria and Galicia were part of one state, the path of the Austro-Hungarian Monarchy towards the south of Europe was much easier for the Poles. World War I led to the collapse of the Austro-Hungarian Monarchy. New states were founded on its ruins, so the journey was much harder to make and more expensive. From the south of Poland to the Adriatic, it was necessary to travel through Czechoslovakia, Austria or Hungary. These changes were the reason for the decline of interest in vacation on the Adriatic among Poles because they gained access to the Baltic Sea with their own health resorts. Nevertheless, the Poles began to long for a warm climate and the Adriatic Sea. Therefore, new joint Polish-Yugoslav initiatives were devised in the mid-1920s. The most famous activities that had the greatest impact on tourism were the founding of the „Polish House on the Adriatic“ in 1927 and the founding of the „Polish-Yugoslav League“ in 1931. The first initiative provided an opportunity for Poles not only to rest during the summer but also to move south and live all year round. The other society was much more active because it dealt, apart from tourism, with culture, history, and other fields of common interest, which connected Poland and Yugoslavia. Thanks to this as well as other initiatives, which are listed in the article, they have influenced the number of Polish tourists to increase from year to year. This trend lasted until 1939 when Germany invaded Poland, which was a direct reason for the start of World War II.

Keywords: tourism, Croatian Adriatic, Poles, Polish house, Polish societies.